

In een grootschalig onderzoek in twintig Amsterdamse buurten is vastgesteld welke factoren **spanningen in buurten** kunnen aanwakkeren of juist voorkomen. Daaruit blijkt dat vooral in buurten waar sprake is van een **cumulatie van risicofactoren** spanningen kunnen ontstaan. *Ron van Wonderen* en *Jolijn Broekhuizen* vertellen wat dat betekent voor mogelijke **oplossingsrichtingen**.

Signaleren en tegengaan van spanningen in buurten

NIET RELIGIE MAAR OVERLAST POLARISEERT

Illustratie: Hans Sprangers

door Ron van Wonderen en Jolijn Broekhuizen

Ron van Wonderen is senior onderzoeker bij het Verwey-Jonker Instituut. Jolijn Broekhuizen is senior onderzoeker bij Bureau Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam.

In het integratiedebat klinkt de laatste jaren een steeds hardere toon. In veel gemeenten is het lokale beleid dan ook steeds meer aandacht gaan besteden aan het waarborgen van de sociale samenhang, met name in de wijk. Want de wijk is het sociale systeem waarbinnen samenlevingsvraagstukken die voortvloeien uit de toegenomen pluriformiteit van de bevolking zich manifesteren.

MISVERSTANDEN

In het *Actieplan polarisatie en radicalisering 2007-2011* beschouwt de rijksoverheid spanningen tussen bevolkingsgroepen als een breed maatschappelijk probleem dat de sociale samenhang bedreigt en daarom voorkomen, belemmerd en ingedamd moet worden. Het Verwey-Jonker Instituut en het Bureau Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam hebben de afgelopen jaren samen met de leerstoel Veiligheid en Burgerschap van de Vrije Universiteit onderzoek gedaan naar verschijningsvormen, oorzaken en aanpakken van spanningen in buurten.

Uit deze studies blijkt dat er veel misverstanden bestaan over polarisatie. Spanningen in buurten worden vaak geassocieerd met radicalisering en veiligheidsproblemen en -incidenten, terwijl het in de praktijk eerder gaat om spanningen onder de oppervlakte. Spanningen in buurten zijn er niet van de ene op andere dag – het ontstaan van spanningen kan als een proces worden opgevat.

Een belangrijke doelstelling van de studies naar spanningen in buurten is om een bijdrage te leveren aan het opvullen van de kennislacune over dit onderwerp. Er zijn nog weinig empirische studies verricht naar verklarende factoren voor spanningen op buurtniveau. Een andere doelstelling is om een instrument te ontwikkelen en te valideren voor het vroegtijdig signaleren van spanningen tussen bewoners. Dit instrument is sinds 2008 opgenomen in de Amsterdamse Veiligheidsmonitor, die jaarlijks wordt afgenomen onder 12.000 inwoners.

>>

Op verzoek van Amsterdamse stadsdelen hebben we in twintig buurten verdiepend onderzoek uitgevoerd naar de problematiek die onderliggend is aan spanningen. We hebben spanningen onderzocht tussen huurders en kopers, bewoners die kort en juist lang wonen in buurten, bewoners en scholieren, bewoners met hoge en lage inkomens. We enquêteerden 4563 bewoners en hebben gesproken met 275 beleidsmakers, wijkprofessionals en bewoners. De wijkprofessionals betroffen buurtregisseurs, jongerenwerkers, opbouwwerkers, scholen, welzijnswerk en corporaties (huismeesters).

Doelstelling was om oorzaken van spanningen te verkennen vanuit lokale contexten, om vast te stellen of bestaande interventies aansluiten op de juiste doelgroepen en risicofactoren, en om overdraagbare voorbeeldpraktijken in beeld te brengen. We hebben gezocht naar interventies die volgens betrokkenen best practices zijn. Vervolgens hebben we getoetst in hoeverre deze interventies daadwerkelijk aansluiten op risicofactoren, en wat de ervaringen hiermee zijn in de onderzoeksbuurten.

NAROEPEM

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat aan spanningen in buurten een complex samenspel van factoren ten grondslag ligt. Spanningen zijn geen onvermijdelijk gevolg van het feit dat verschillende bevolkingsgroepen en religies met elkaar (moeten) samenleven in buurten, maar zijn door beleid te beïnvloeden. De potentiële risicofactor 'religie' heeft – in tegenstelling tot wat vaak wordt gesuggereerd – geen (rechtstreekse) relatie met het ontstaan van spanningen. Veel belangrijker is dat mensen uit verschillende bevolkingsgroepen geen overlast van elkaar ervaren.

Kinderen leren meer prosociaal gedrag te vertonen

Spanningen in buurten houden sterk verband met zichtbare overlast waarmee bewoners dagelijks worden geconfronteerd. Vaak gaat het om overlast door jongeren, maar in toenemende mate ook om overlast door 8- tot 14-jarigen, zoals brutaal

gedrag en naroeppen. Omdat ouders geen toezicht houden, worden kinderen niet gecorrigeerd. Soms durven kinderen uit angst niet buiten te spelen: er wordt op straat geruzied en gepest, en jongere kinderen worden van speelplaatsen verjaagd. Over de 8- tot 14-jarigen maken veel professionals en bewoners zich zorgen. Met name meisjes worden nog (te) weinig bereikt, omdat het aanbod zich primair op jongens richt.

Het is belangrijk dat bewoners elkaar weten te plaatsen

Een maatregel die hier kan worden ingezet is bijvoorbeeld Thuis Op Straat (TOS). TOS is een van de weinige interventies in de buitenruimte die onderbouwd is door onderzoek. TOS organiseert op pleinen en straten begeleide sport- en spelactiviteiten die kinderen uit de buurt met elkaar verbinden, meerdere keren per week en op vaste tijdstippen. Zo leren kinderen, zowel jongens als meisjes, beter samen te spelen, meer prosociaal gedrag te vertonen en talenten te ontwikkelen. Ook gebruikt TOS verschillende methodieken om ouders succesvol bij activiteiten te betrekken.

ONGESCHREVEN REGELS

Ergernissen over rommel, vuilnis en ander overlastgevend gedrag cumuleren in spanningen zodra bewoners zich niet in staat voelen om de veroorzakers van overlast effectief op hun gedrag aan te spreken. Deze spanningen kunnen in verschillende soorten buurten ontstaan: in sociaaleconomisch zwakke buurten en in middenklassenbuurten waar huurders en kopers door elkaar heen wonen. Maar ook in buurten met een sterke homogeniteit in ongeschreven regels en normen over het openbare leven – als die te maken krijgen met een plotselinge instroom van nieuwe bewoners. En in buurten waar sprake is van uitgestelde sloop- en nieuwbouw neemt de kans op spanningen sterk toe.

Escalaties kunnen worden voorkomen als frustraties die voortkomen uit botsende leefstijlen en overlast meer bespreekbaar worden en als er overeenstemming wordt bereikt over ongeschreven regels.

Interventies hebben hier alleen zin als ze uitgaan van gezamenlijke belangen, als ze worden uitgevoerd op een klein schaalniveau en als ze aansluiten bij zaken die bewoners direct raken.

Dit betekent niet dat buurtbewoners onderling meer contact moeten aangaan. Het is wel belangrijk dat bewoners elkaar weten te plaatsen (hetgeen wel publieke familiariteit wordt genoemd). Dat wil zeggen dat men weet wie de burens zijn, zodat bij overlast of ergernissen burens (of hun kinderen) effectiever kunnen worden aangesproken. Relevant zijn interventies op het niveau van blokken, portieken en galerijen, zoals portiekportiers en galerijgesprekken, met als doel meer overeenstemming in gedragsnormen te creëren.

Organisaties passen zich aan de dynamiek van de buurt aan

De aanwezigheid van zichtbare en benaderbare professionals is een andere belangrijke winnaar bij het voorkomen van spanningen. Professionals die jarenlang in een buurt werken en die worden gekend en vertrouwd, kunnen bij conflicten vaak een bemiddelende rol spelen. Voorbeelden van een zichtbaar en benaderbaar maatschappelijk middenveld zijn een actieve huismeester, een jongerenwerker door wie kinderen zich laten corrigeren of een buurtregisseur die vaak op straat loopt.

GEEN JAARPLAN

In de onderzochte buurten is vaak sprake van een opeenstapeling van risicofactoren. Zo kunnen jongerenoverlast, vervuiling en problemen achter de voordeur cumuleren in bepaalde wijken, of soms zelfs in specifieke straten of huizenblokken. Idealiter is beleid gericht op de achterliggende factoren. De gelijktijdige inzet van interventies op verschillende thema's zal hierbij meer effect kunnen sorteren. We hebben enkele interessante praktijken aangetroffen.

Een voorbeeld hiervan is het BuurtPraktijkTeam (BPT), dat in 2011 als experiment in de Columbuspleinbuurt is opgestart. Het BPT wil bewoners en professionals

stimuleren om zelf effectief op problemen in te spelen. De doelstelling en werkwijze van het BPT sluiten aan bij risicofactoren voor spanningen in buurten: overlast, vervuiling en botsende opvattingen over het schoonhouden van de buurt, problemen achter de voordeur en een gebrek aan (corrigerend) toezicht op kinderen en jongeren.

Met alle buurtprofessionals wordt in het BPT een lijst opgesteld van problemen die prioritair moeten worden aangepakt. Er is geen jaarplan, want het plan wordt elke zes weken geëvalueerd. Zo kan snel en slagvaardig worden ingespeeld op ontwikkelingen. Een ander aspect is de frontliniebenadering van professionals. Om overlast slagvaardiger te kunnen aanpakken, werkt het BPT op basis van een netwerkorganisatie. Professionals werken hierbij niet vanuit hun instituutsl logica, maar probleemgericht. Dat wil zeggen dat organisaties die bij het BPT betrokken zijn, zich in hun manier van werken en prioriteiten aanpassen aan de dynamiek van de buurt en wat men in de buurt tegenkomt.

Concluderend: een effectieve aanpak van spanningen in buurten is gebiedsgericht en integraal, aangezien oplossingsrichtingen zich uitstrekken over verschillende beleidsterreinen. Dat vraagt om samenwerking tussen jeugd- en gezinswerkers, scholen, opbouw en welzijnswerkers, corporaties, politie en andere handhavers. <<

Het rapport *Samenleven met verschillen* is te downloaden via www.verwey-jonker.nl